

Renoms de Vimbodí i la seva àrea d'influència a través de dos receptaris farmacèutics (1890-1909) i la seva perdurabilitat

RESUM

Després d'una introducció sobre l'economia de Vimbodí (Conca de Barberà), s'estudien els renoms dels clients d'un farmacèutic de la vila de final del segle XIX i inici del XX i es comparen amb altres reculls posteriors.

RESUMEN

Tras una introducción sobre la economía de Vimbodí (Conca de Barberà), se estudian los apodos de los clientes de un farmacéutico de la población de finales del siglo XIX e inicios del XX y se comparan con otras relaciones recogidas con posterioridad.

ABSTRACT

After an introduction on the economy of Vimbodí (Conca de Barberà) study the nicknames customers a pharmacist in the town of the late nineteenth century and early twentieth century and compared with other collections later.

.....

Josep M. Carreras Vives

Montblanc, 1950. Ha cursat estudis universitaris de Ciències de la Informació i de Dret. Laboralment s'ha dedicat a l'ofici d'impressor. Fundador de la revista montblanquina *Espitllera*. Vinculat a nombroses entitats de caràcter social i cultural de la Conca de Barberà.

Josep M. Grau i Pujol

Arxiver i historiador (Montblanc, 1963), col·laborador habitual en revistes de centres d'estudis de la Conca de Barberà, Camp de Tarragona, i comarques gironines, s'ha especialitzat en història moderna, si bé també investiga el període contemporani.

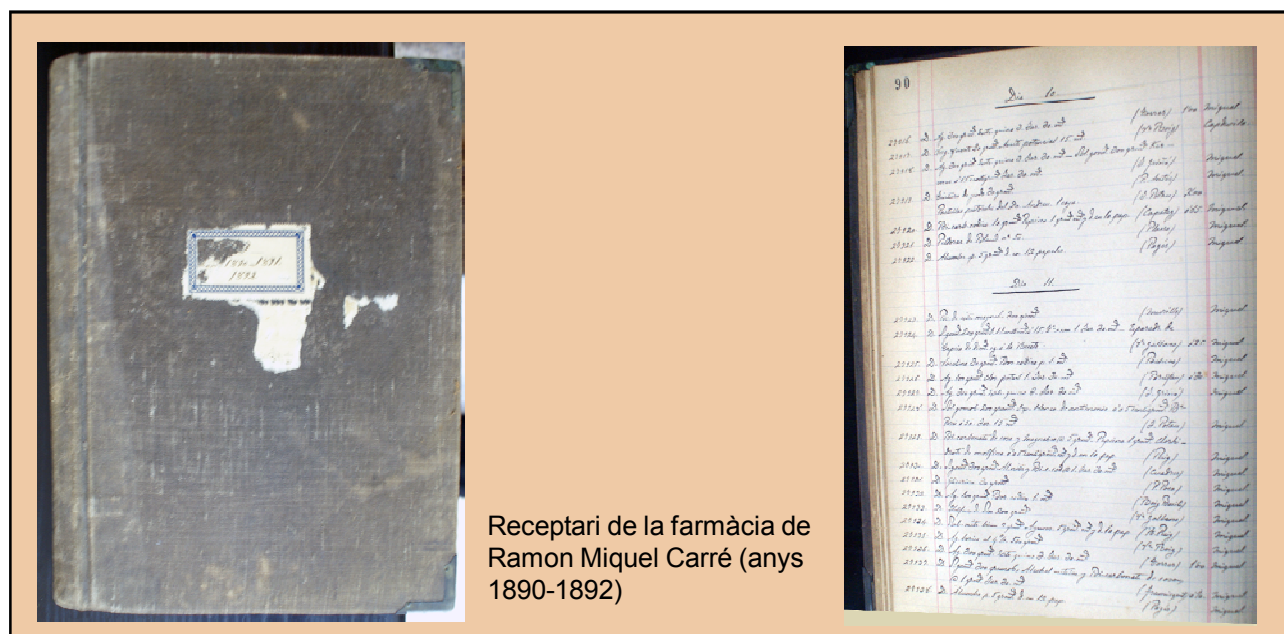
Renoms de Vimbodí i la seva àrea d'influència a través de dos receptaris farmacèutics (1890-1909) i la seva perdurabilitat

Josep M. Carreras Vives i Josep M. Grau Pujol

Paraules clau: Omomàstica, Conca de Barberà, Garrigues

Introducció

Vimbodí a final del segle XIX, concretament el 1897, tenia 1.767 habitants, la seva economia era bàsicament agrària, tot i això mantenia un petit nucli d'artesans i comerciants per a proveir la població, comptava amb estació de ferrocarril i altres serveis bàsics com els sanitaris, educatius i espirituals. Alguns dels menestrals i professionals eren vinguts de fora. En el padró d'habitants dels anys 1905-1910, trobem a membres del sector de la construcció, sobretot paletes (un de l'Espluga de Francolí, un d'Ulldemolins, un de Vallclara i un de Burgos), en la fusta a vuit fusters, dos boters i tres carreters; en el calçat a dos espadenyers i dos sabaters (un del Pont d'Armentera), en el metall hi figuren tres serrallers (un de l'Albi), un llauner i un rellotger (el darrer de Montblanc), en la pell hi ha tres basters (un dels Omellons i un d'Oliana-Alt Urgell-). El vestit és a càrrec de dos sastres, el treball del vímet el realitzaven dos cistellers (un de Vilanova i la Geltrú). En la petita indústria destaca un moliner de Barberà de la Conca, un fabricant nat a Montblanc (Josep Boada Casanoves) i set vidriers (un de Fullella, un del Prat, un de Mataró i la resta

Receptari de la farmàcia de Ramon Miquel Carré (anys 1890-1892)

de Vimbodí). El sector terciari és divers, sobresurten els comerciants (un de l'Albi i un de Bagà), els forners de pa, juntament amb quatre confiters (un d'Altafulla), un carnicer i un dependent. En els serveis hi ha un mestre de primària per a nens (natural de Sòria) i una homòloga per nenes (una vídua de la Seu d'Urgell), a més de les monges del col·legi privat provinents de Catalunya (Lleida, Maspujols, Riudoms i Tarragona) i Aragó (Osca), sense oblidar al rector originari de Constantí, un artista-pintor (Pedro Gil Moreno de Mora, de Riudabella, que consta que viu a París), en la seguretat cal esmentar als guàrdies civils que habitaven al quarter (un de Múrcia, un de Lugo, un d'Alacant i un de les Illes Balears). L'estació de tren donava feina a obrers i empleats del ferrocarril vinguts d'arreu (Alcover, Albacete i Burgos), el manteniment de la carretera ocupava a un peó caminer (nascut a Vallmoll). De les quatre minyones, dues (una de l'Espluga de Francolí i una dels Omellons) serveixen a un metge, una a una mestra i una altra (de Rocafort de Queralt) a un farmacèutic.

La sanitat pública l'exerceixen dos metges, Jacint Miquel Felip, de 50 anys, casat amb Antònia Huguet, amb sis fills (dos d'un primer matrimoni, Ramona i Maria Miquel Martí i quatre del segon (Jaume, Dolors, Assumpció i Dolors Miquel Huguet) i Francesc Canaleta Quadres, nat a Barcelona, de 29 anys, de farmacèutics n'hi ha tres: Josep Mercader Salvat, originari de Valls, de 27 anys i casat amb una barcelonina, el segon apotecari és un vidu de Palma de Mallorca, Francesc Ponts, de 46 anys i el tercer Ramon Miquel Carré, natural del Vilosell, solter de 57 anys, que conviu amb la seva germana fadrina Carme, de 51 anys, al seu servei tenen una criada rocafortina (Mercè Cabestany).

Oficis no agraris de Vimbodí segons el padró d'habitants de 1905-1910

Sector Secundari

Calçat

- Espardenyer: 2
- Sabater: 2

Construcció

- Paleta: 4
- Pintor: 1

Fusta

- Boter: 2
- Carreter: 3
- Fuster: 8

Metall

- Llauner: 1
- Serraller: 3
- Relotger: 1

Pell

- Baster: 3

Tèxtil

- Sastre: 2

Vímet

- Cisteller: 3

Espart

- Esparter: 1

Panoràmica de Vimbodí, captada en la dècada dels anys vint per Mn. Pau Roselló (arxiu fotogràfic Alfons Alsamora, Vimbodí)

<i>Indústria</i>	<i>Ensenyament</i>	<i>Servei Domèstic</i>
-Fabricant: 1	-Mestre: 2	-Minyona: 4
-Moliner: 1	<i>Sanitat i Higiene</i>	<i>Administració</i>
-Vidrier: 7	-Farmacèutic: 3	-Secretari: 2
Sector Terciari	-Metge: 2	<i>Seguretat Pública</i>
<i>Comerç</i>	-Barber: 3	-Guàrdia Civil: 5
-Carnicer: 1	<i>Arts plàstiques</i>	<i>Església</i>
-Comerciant: 12	-Artista-pintor: 1	-Rector: 1
-Dependent: 1	<i>Hosteleria i transport</i>	-Religioses: 5
-Confiter: 4	-Cafeter: 4	<i>Rendistes</i>
-Forner: 7	-Obrer ferrocarril: 1	-Propietari: 2
	-Empleat ferrocarril: 6	<i>Altres</i>
	-Peó caminer: 1	-Xollador: 3

Font: Padró d'habitants de Vimbodí, sign. 15.470.1, Fons Municipal de Vimbodí (Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà).

Gràcies a la sensibilització envers la conservació documental de l'amic vimbodinenc Alfons Alsamora Jiballí, s'han pogut salvaguardar dos llibres de la farmàcia de Ramon Miquel Carré, on s'anoten les dispensacions als malalts, amb indicació dels renoms de casa, que són l'objectiu del present treball.

La Font

El primer llibre comença el primer de gener de 1890 i finalitza el quatre de juny de 1892, amida 32 x 24 c., i el format és vertical, a la coberta hi ha un paper enganxat amb el número 7, té 400 pàgines numerades, els fulls del volum estan ratllats, però sense imprimir, s'anota cronològicament el número de la recepta, la prescripció, el nom o renom del pacient i en algun cas l'ofici, el cognom del metge, la població del darrer en cas de ser foraster i el valor monetari de la medicació.

El segon llibre, amb el número 14 a la coberta, s'incia el sis de maig de 1905 i conclou el cinc de febrer de 1909, amida 22 x 32 c. i el format és horitzontal, hi comptem 250 folis, és a dir 500 pàgines. Els fulls estan impresos amb les caselles de: *número de la receta, facultativo prescriptor, prescripción, ptas, cénts. i observaciones*, com en l'anterior document, recull el número, el cognom del metge, el medicament, el seu preu i a les observacions el nom o renom del malalt i entre parèntesi el lloc d'origen, en cas de no ser de Vimbodí.

En la font no s'esmenten notícies sobre el farmacèutic, tan sols el sis d'octubre de 1891 (p. 301) deix constància de la mort de la seva mare, Teresa Carré Mor, vídua del metge-cirurgià Josep Miquel Puiggalí, ella era nascuda al Vilosell el setze de març de 1824.

A la farmàcia del Ramon Miquel hi cercavem els medicaments, a més dels vimbodinencs, persones de diversos pobles de la rodalia, tant de la mateixa Conca (Vallclara, Vilanova de Prades), com de les Garrigues (Tarrés, el Vilosell o Fulledda) o les Muntanyes de Prades (especialment Rojals i el mateix Prades).

Entre els documents originats per l'ajuntament hem localitzat dos expedients dels anys 1909-1910 de petició d'obertura de farmàcia al carrer Major per part d'Antoni Rovira Malé, un tarragoní solter de 22 anys, i el 1912 un altre del vallenc Joan Muret Gelambí, de 26 anys.

Els renoms

Els malnoms es poden identificar amb una família, una persona o una casa i s'hereden de generació en generació, en poblacions petites el seu ús era més habitual que els cognoms. En els darrers anys els estudis d'onomàstica s'han generalitzat arreu la geografia, sigui a través de monografies, articles o capítols de llibre. En el cas de Vimbodí el primer estudiós que aplegà els renoms fou Mn. Àngel Bergadà Escrivà en l'obra, *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*, publicada l'any 1978 (ps. 24-28), posteriorment Àngels Planes i Vallverdú en l'article «Joseps, Joans i ases n'hi ha per totes les cases. Renoms de la vila de Vimbodí», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, (Barcelona), 93 (2003), p. 671-684 (disponible a internet), el 1997 va recollir 521 malnoms i els classificà temàticament. En un altre sentit d'Agustí Altisent es pot consultar l'article, «Dos renoms de lloc d'època contemporània al Monestir de Poblet», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona), 18 (1984), p. 23-24.

La nostra intenció amb el buidatge documental dels dos receptaris és el de mostrar la pervivència en el temps dels renoms, comparant els reculls ja editats, si bé ens centrem en Vimbodí, també aportem dades d'altres pobles propers. A la Conca de Barberà, a banda dels reculls en forma de llibre de noms de lloc i persones, a més dels articles basats en història oral, també hom diposa d'estudis de renoms realitzats amb documentació històrica, com per exemple el realitzat per Salvador Palau Rafecas sobre Rocafort de Queralt en el segle XIX (1983), basat en un document de confraria, els de Valentí Gual sobre Pira (1995), Solivella (1998) i Vilaverd (1998), a través dels llibres sacramentals o el de J. M. Grau i Roser Puig sobre Vallfogona de Riucorb en les centúries del mil sis-cents i mil set-cents (presentat et el 2006 i publicat el 2012), elaborat amb dades extretes dels compliments pasquals.

Els renoms de Vimbodí

És possible que en alguna ocasió hi hagi algun error del farmacèutic en adscriure un renom en alguna altra població, però la confrontació de publicacions i altres documents ens refermen en la seva validesa com a font.

Així, entre final del segle XIX i inici del següent la vivència dels malnoms o renoms, com es coneixien a la contrada, era ben viva, tant a les Garrigues com a la Conca de Barberà, derivant

aquests del cognom, sigui sense variació o en diminutius, dels noms de pila, oficis, o característiques físiques, i alguns d'etimologia que ens resulta desconeguda en aquests moments.

Centrant-nos en l'exemple vimbodínic de final del segle XIX sobre els orígens i l'etimologia de cada renom, ens hem basat en unes pautes aplicables a la relació estudiada, que a l'ensem poden resultar vàlides per a l'estudi de l'origen dels malnoms en la major part d'indrets de Catalunya, amb l'aplicació de variants determinades i singulars de cada territori. Una advertència necessària és que no sempre el portador del renom, en el moment de la transcripció, li vé per la línia familiar directa o més o menys indirecta, a vegades ens trobem que la persona designada amb un renom li prové d'una nova domiciliació, adquirint de *facto* el malnom de l'antiga família.

Per desenvolupar la nostra proposta hem establert setze blocs dels quals considerem que han esdevingut la majoria dels renoms vimbodínics, es tracta de la següent relació (entendrem sempre la seva accepció masculina i femenina, diminutius, superlatius i despectius, etc., però amb una mateixa arrel semàntica): oficis, onomàstica, cognoms, castellanismes, característiques físiques i d'aparença, expressions i onomatopeies, situació en el nucli familiar, origen geogràfic, fauna, accidents geogràfics, ètnica, espai vegetal, caràcters i comportaments, residència, eines, i altres -de difícil interpretació i qualificació-.

Els resultats obtinguts són molt heterogenis entre els grups classificatoris que és encapçalat per la remesa que correspon a l'onomàstica i les seves derivacions, amb un total de 38 referències, equivalent al 25,67% del total de renoms presents en la llista recopilada en el llibre de la farmàcia de Ramon Miquel, corresponent als últims anys del segle XIX. En la part minoritària el bloc més reduït és el corresponent a procedències ètniques amb una sola presència: «gitaneta», que suposa el 0,67% de la totalitat. La resta de malnoms s'engloben, en ordre de presència, de la següent manera en la relació classificatòria que hem establert: característiques físiques i d'aparença: 23, oficis: 21, altres: 16*, origen geogràfic: 7, situació en l'entorn familiar: 6, relacionats amb la fauna i el seu entorn: 5, caràcters i comportaments: 5, castellanismes: 4**, expressions i onomatopeies: 4, accidents geogràfics i fenòmens atmosfèrics: 4, residència: 4, eines i recipients: 4, espai vegetal: 3, cognoms o derivats: 2.

Entre els malnoms que figuren a l'apartat d'altres (*) hi considerem curiositats, per exemple, «Bisanyes» que el trobem esmentat específicament al *Diccionari Català, Valencià, Balear*, amb la següent definició: «renom existent a Vimbodí». D'aquest mateix diccionari n'hem extret la descripció de Xupina: «pa sucac amb vi» que si bé no l'esmenta com a propi de la Conca, donat el fet de tractar-se d'una població vinícola no en descartem aquest origen. Pel que fa als castellanismes (**), la influència d'aquesta llengua forània sobre el català és poc rellevant i amb tota probabilitat els castellanismes sovint són el producte de mots adquirits en l'exercici del servei militar o la influència d'algun mestre o funcionari escadusser en la població.

Bibliografia:

- Hammersley Martyn, Atkinson Paul. Etnografia. 2009
Bergadà, Àngel. Estudi històric i sociològic
Diccionari Català, Valencià, Balear. Alcover Moll
Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana. Joan Coromines.

Apèndix 1 Recull de renoms de Vimbodí

Renoms receptari farmàcia 1890-1909	Aplegats per Mn. Àngel Bergadà, 1977	Aplegats per Àngels Planes Vallverdú, 1997
Adroguera	Adroguer	Adroguer
Ambrós		
Amoroset		
Antes		
Arido	Arido	Arido
Aubé	Aubé	Aubé
Banquereta	Banquereta	Banquereta
Barberet	Barberet	Barberet
Barres	Barres	Barres
Basili	Basili	Basili
Bep-bep	Bep-bep	Bep-bep
Bessó		
Bessonet	Bessonet	Bessonet
Biscaí		
Bisanyes	Bisanyes	Bisanyes
Blau	Blau	Blau
Boter	Boter	Boter
Boveret	Boveret	Boveret
Cabaler		
Cabòries	Cabòries	Cabòries
Calaix	Calaix	Calaix
Caloi	Caloi	Caloi
Cama	Cama	Cama
Canari/a	Canari	Canari
Càndio	Càndio	Càndio
Canya	Canya	Canya (Canyero)
Capó		
Carboner	Carboner	Carboner
Carles	Carles	Carles
Carlones		
Cinteta		
Cinto		Cinto
Cintona	Cintona	Cintona
Combola		

Consola	Consol	Consol
Correuillo	Correuillo	Correuillo
Cova	Cova	Cova
Coveta		
Cristí	Cristí/net	Cristí/net
Curcó	Curcó	Curcó
Engràcia		
Ferreró	Ferreró	Ferreró
Flanxo	Flanxo	Flanxo
Florentí		
Francisquet	Francisque	Francisquet
Galvana	Galvana/neta	Galvana/neta
Guenya	Guenya	Guenya
Garrut	Garrut	Garrut
Gaspar		
Gaudiós	Gaudiós (Guldiós)	Gaudiós (Guldiós)
Gitaneta	Gitanet	Gitanet
Gravat	Gravat	Gravat
Gris		
Guineu	Guineu	Guineu
Guixa		
Hospitaler	Hospitaler	Hospitaler
Jan	Jan	Jan
Jaquetes		
Llauner		
Lluciano		
Macià/na	Macià	Macià
Majorala		Majoral
Malhivern		
Manau	Manau	Manau
Mançana	Mançana/eta	Mançana/eta
Manco	Manco	Manco
Mansió		Mansión
Manteca		
Mantico	Mantico	Mantico
Manuelet		
Marxant	Marxant	Marxant
Mas-de-baix		Mas-de-baix
Mas-de-dalt	Mas-de-dalt	Mas-de-dalt
Matapuces	Matapuces	Matapuces
Mengol/la	Mengol	

Mestret		
Miano	Miano	Miano
Minganya		
Miquelona	Miqueló	Miqueló
Mitger	Mitger	Mitger
Moixaner		
Moreno	Moreno	Moreno
Mosset	Mosset	Mosset
Murrit	Murrit	Murrit
Nanxo	Nanxo	Nanxo
Nicasi		
Nina	Nina	Nina
Patxeco	Patxeco	Patxeco
Pastisser	Pastisser	Pastisser
Pastor nen	Pastor	Pastor
Pastoret		Pastoret
Patuis	Patuix	Patuix
Paueta		
Paulet	Paulet	Paulet
Pauló	Pauló	Pauló
Pedrona/net	Pedró	Pedró
Pereantoni		
Percantons		
Pere Jan		
Pepet	Pepet	Pepet
Peret	Pereta	Peret
Peret de l'Oli		
Picardia	Picardia	Picardia
Pigat	Pigat	Pigat
Pilonet	Pilonet	Pilonet
Pirro	Pirro	Pirro
Po		
Podall	Podall	Podall
Ponatxet	Ponatxo	Ponantxo
Puvillet		
Regalat	Regalat	Regalat
Roc		
Roc-de-la-Coma		Roca-de-la-Coma
Rosset	Rosset	
Sabater	Sabater	Sabater
Santet	Santet	

Sapastre	Sapastre	Sapastre
Sastre	Sastre	Sastre
Seguro		
Senallo	Senallo	Senallo
Silo	Silo	Silo
Sisqueres	Sisqueres	Sisqueres
Sol		
Suquets	Suquets	Suquets
Tana	Tana	Tana
Tarambana	Tarambana	Taramba
Targa		
Targueta	Targueta	Targueta
Tarressar	Tarressar	Tarressar
Taverner		
Teclat		Teclat
Tessó	Tessó	Tessó
Titot/a		
Tivissa	Tivissa	Tivissa
Toi	Toi	Toi
Torretes	Torretes	Torretes
Trudes		Trudes
Tullet	Tullet	Tullet
Tuno	Tuno	Tuno
Valent	Valent	Valent
Vicent		
Viuda	Viudo/es	Viudo/es
Xampant	Xampant	Xampanta
Xarron	Xarron	Xarron
Ximena		
Xinarra	Xinarra	Xinarra
Xivit	Xivit	Xivit
Xupina	Xuplina	Xuplina

Apèndix 2

Renoms de poblacions properes continguts en els receptaris vimbodinecs

Les Garrigues

Albi

- Cunillera (cognom)
- Negre
- Traper (cognom)

L'Espluga Calba

- Magre

Fulleda

- Conill
- Curull (cognom)
- Elies (cognom)
- Gabarró (cognom)
- Masalles (cognom)
- Morcader
- Pentinat*
- Saragossa (cognom)
- Sivilla*
- Silvestró*

Tarrés

- Amorós (cognom)
- Amoroset
- Arbós (cognom)
- Bepo
- Besora (cognom)
- Colom
- Cuiro
- Engràcia
- Estanc
- Ferrer
- Gili (cognom)
- Guixa
- Josepot
- Hostal
- Mut
- Palau (cognom)
- París (cognom)
- Pastoret
- Pepalau

- Perdiuet
- Pere
- Petronill
- Pubillet
- Pujol (cognom)
- Pujolet
- Radexa
- Ramaxo
- Ramonàs
- Roig (cognom)
- Ros
- Sabater
- Sabatera
- Sico
- Tomàs
- Vallverdú (cognom)
- Viuda
- Xifré (cognom)
- Xifreret

El Vilosell

- Bessó*
- Carrer (cognom)
- Cirer*
- Cisco*
- Cornador (cognom)
- Cunillera (cognom)
- Niap
- Perepeto
- Preixens* (cognom)
- Roig* (cognom)
- Rubió* (cognom)
- Tarressà*
- Tecla*

Vinaixa

- Arquer (cognom)
- Bonet (cognom)
- Carrer (cognom)
- Ermità

- Esteve
- Ferrer vell
- Fuster nou
- Gallart (cognom)
- Leonor
- Llúcia
- Magina
- Minguella (cognom)
- Moragues (cognom)
- Nogués (cognom)
- Pelegrí (cognom)
- Portell (cognom)
- Pono
- Saltó (cognom)
- Sastre
- Silet
- Tarragó (cognom)

Conca de Barberà i

Muntanyes de Prades

Blancafert

(sols s'esmenta un ofici, vicari)

L'Espluga de Francolí

- Borges (cognom)
- Bou (cognom)
- Canals (cognom)
- Manyo
- Marina
- Rossell (cognom)

Prades

- Cisterer
- Correu (ofici)
- Lledó (cognom)
- Pasqualet

-Pont (cognom)	-Riber* (cognom)
-Roig (cognom)	-Roig*
-Tous (cognom)	-Rojalenc*
<i>Vallclara</i>	-Ros*
-Agustina	-Sales* (cognom)
-Baldric (cognom)	-Sarró
-Bepo*	-Silvèria
-Cabaler	-Tutit*
-Petit Cabaler	-Vicent*
-Calderó (cognom)	-Xero*
-Claca*	-Xina*
-Coronel	-Xisto*
-Cos	<i>Vilanova de Prades</i>
-Estudiant*	-Abelló* (cognom)
-Ferrer	-Biern*
-Fleix (cognom)	-Caietano
-Gana	-Cameta*
-Josepet	-Candela*
-Jupa	-Cristina*
-Kirie	-Espasa* (cognom)
-Isidro*	-Flanxo*
-Llarg*	-Fraret*
-Magí*	-Macià*
-Martí	-Miró* (cognom)
-Mas*	-Nunci
-Miret (cognom)	-Pastisser
-Mixoner*	-Patà*
-Paisan*	-Pepet
-Perdigana*	-Peret*
-Peremiquel	-Tomasà*
-Pujol (cognom)	-Toni

Observacions:

Pel poble de Vallclara els asterics (*) signifiquen que els renoms estan registrats l'any 1954 per Joan Sales Vallès, en el seu treball, «Un recull d'antroponímia i toponímia de Vallclara», *Actes del XXXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica (2006)*, Montblanc, 2012, p. 161-176. Per Vilanova de Prades els asterics indiquen que els malnoms estan continguts en el llibre de Ramon Pere Anglès, *Recull de noms de lloc i de persona de Vilanova de Prades*, Barcelona, 2004. Per Fullela els asterics constaten que els malnoms estan inclosos en el llibre de Santi

Arbós Gabarró, *Onomàstica de Fullea (Garrigues)*, Barcelona, 2004, finalment pel Vilosell, els asterics ens confirmen que els malnoms apareixen en l'estudi de Ramon Pere Anglès, *Els noms del Vilosell i el seu terme municipal*, Barcelona, 2006. Pel poble de Tarrés hem tingut el suport de Josep M. Pasqual.